

הרבי משה סת"ו שליט"א

עדות סומה

שלח ליה רבי אבא לרבי יוסף בר חמא היה יודע לו עדות קרקע עד שלא נסתמא ונסתמא פסול ושמואל אמר כשר אפשר דמכוען מצרינה אבל גליימא לא ורב ששת אמר אפי' גליימא אפשר דמכוען מדת משקלותיו מיתיבי היה יודע לו עדות...פיתה ונסתמא...פסול זה הכלל כל שתחלתו או סופו בפסולות פסול תחלתו וסופה בנסיבות כשר תיובתא ד colloho תיובתא עכ"ל.

בפשטות נראה דהאמורים סברו בהויא שאין בסומה חסרון של תחלתו וסופה בנסיבות או מחתמת שפסול סומה אין מחתמת חסרון דעת או נאמנות אלא בגלל שאינו יכול לראות ולכן ל"ח פסול בגוף ומ"ט לא בעין שייה סופו בנסיבות (דאיינו מופקע ממש עד) או שלא ידעו כלל זה וכן מבואר ביד רמ"ה, ומהברייתא מוכח שיש בסומא פסול אף בנסתמא מחתמת הכלל שתחלתו וסופה בנסיבות.

אלא דלפי"ז קשים דברי הרשב"ם ד"ה תיובתא ד colloho ז"ל, ותננה זה הכלל...דהא מרישא שמעית ליה...ולמה לי למחרדר ולמתניanza הכלל אי לאו לאיותו כי כל הנני (זההינו שיש בסומה המכיר ע"י סימנים פסול מחתמת יתרו לשון הברייתא). ודבריו צ"ע מודיע למוד מיתור לשון, הרי בברייתא מפורש שיש בסומה פסול בין תחילת ובין בסוף. וכבר העירanza בזורה בקוב"ש.

ובתוס' ד"ה פיתח ונסתמא הקשו, ואיג' דגביה גט מכשירין שאם היה בשעת כתיבה פיתח יכול לומר בפ"ג ובפ"ג...שאני התם דאקילו רבנן להכשיר אפי' אשה וקרוביים". ותירוץ Tos' ניתן להבין בשני אופנים, או שנבאר שככל חסרון תחלתו וסופה בנסיבות הוא מדיני עדות כמו שיש דין הגדה בפה ובפני ב"ד וזין נמצא אי מהן קאווי, ומילא במקום שאין חסרון פסוי ע"י אין דין תחלתו וסופה בנסיבות. ואפשרות שנייה לבאר, שכשם שהקללו עדות בפ"ג ובפ"ג להכשיר פסוי ע"כ הקילו בפסול זה (עיין ריטב"א שכן משמע בדבריו).

אמנם ברמב"ן ובר"ץ (בגיטין כג, ע"א) חילקו בין גט דהוי תחת ידו ולא חיישין לטעות, משא"כ בסוגיהם דחיישין לטעות בסימנים ייעו"ש.

וצ"ע הרי פסול סומה בסוגיהם מחתמת תחלתו וסופה בנסיבות ולא מחתמת שאין אלו מקבלים את דבריו. וכן קשה על שיטת ר"ית (ספר שו"ת סימן לה) דוחוכיח מסוגיהם דסימנים לא הוי הכרה ברורה, ולכאורה מוכח להיפך דסימנים מהני, אלא שיש בסומה פסול מחתמת שאינו ראוי לעדות.

ועוד, אם נאמר שהטעם שיש בסומה פסול מחתמת שאינו יכול להכיר כראוי ע"י סימנים, היכן מבואר ד"ז בברייתא.

ולබאר עניין זה נקדמים מספר הקדמות. הנה הרמב"ם בפסול סומה כתוב (בפ"ט הליל"ב מהל' עדות), הסומין ע"פ שמכירין הקול וידעו האנשים הרי אלו פסולים מהתורה שנאמר והוא עד או ראה או ידע מי שרائي לראות הוא מעיד. ומקורו כפי שציינו במפרשים מתוספתא פ"ג דשבועות.

ומוכח מדבריו מדבריו ששמיית קול מהני לעדותبني שאינו סומה. וכן מבואר להזדיא בתשובה הר' ר' יי' מיגאש סימן קמ"ט. אלא דהקו האחרוניים מדברי הרמב"ם עצמו בפ"ה הל'ג מהל' טוינ (בדין מטמיין למסית) "مبיאין שניים ומעמידן במקום אף כדי שיראו המסית ויישמו דבריו", הרי של'ימ' שמיית קול בלבד.

עוד קשה, דבפי"ד הל' ב' כשמביא הרמב"ם דין תחלתו וסופו בנסיבות כתוב, "פתח ונסתמא אף שיכול לכזון מידת הקרען". וצ"ע מיט לא הביא דוגמא עדיפה מעוזות שמייה. אמן אפ"ל שדרך הרמב"ם להביא לשון הגם, אלא שבמקרה זה יש מקום לטעות שבמקום שלא צריך שיכוין כמו שיעיד מזכרוןותו ולא יוועל.

והנה יש לחזור מהו גדר הדין של תחלתו וסופו בנסיבות, האם זו חלות פסול על העד דהינו שעד שהיה פסול בזמן הראה חל עליו שם של פסול ולא יוועל מה שייכשר אח"כ (ومמילא ברור שיחיך דין זה רק במקום שצריך עדות גמורה של שני עדדים בבי"ד ול"ש בעוזות שהוכשרו לה קרובים ונשיים, וכענין שביארנו לעיל בדברי התוס'). וכמו שמצאננו הלכות מיוחדות בקבלת עדות כגון נמצא אחד מהם קא"פ דחיי גזיה"כ בהליך עדות שפסול הקروب מלבד שהוא עצמו ראוי להיות עד כל העוזות נפסקת, כך אם היה פסול בזמן הראה נפסקת כל העוזות.

אפשרות שנייה אפ"ל, שדי' הוא רק הגדרת הזמן שנ Kraה עד, וזה הזמן שהוא צורך להיות ראוי לעוזות, והיות ובזמן הראה והгадה זה הזמן שהוא קרוイ עד, א"כ בזמןים אלה צורך להיות ראוי וכשר לעוזות, ואם הפסול באחד מזמןיהם אלה הרי שאין הוא ראוי להיעיד לפיזי מי שהיה ראוי בשעת הראה ונפסל אח"ז. לפי הביאור הראשון סיבת הפסול כי חל עליו שם פסול, ולbiaור השני כי חסר ראה או הגדה בנסיבות. (ולפייש גם בעוזות שאשה וקרוביים כשרים לה יהיה חסרונו זה, וכן מוכח מהר"ז והרמב"ז בಗיטין שביארנו כשרות מי שנסתמא להביא גט באופן אחר).

ואולי אפשר לתלות בזה מחלוקת ראשונים, דינה בגמי ב"ב מג בענין בני העיר שנגנב מהם ס"ת הקשתה הגמ"י "וליטלקו בי תרי מיניו וליידיינו", והקו הראשונים כיצד יוועל סילוק תרי, הא hei תחלתו בפסול. ובשם הראב"ד תירצ'ו שפסול נוגע הו משום בע"ד וממילא נוגע לא חשיב עד כלל, ולכן לא חל עליו שם עד פסול. אמן הרמב"ז ביאר שאחר שנסתלק הרי אם הוא מעיד לעצמו ולאחר מכן היה כשר תמיד 'כללו של דבר אין אדם מעיד לאוותו שהיה פסול לו בשעת ראה אבל היה פסול לזה בשעת ראה מעיד לאחרים שהרי תחלתו כשר אצלם' יע"ש.

ונלע"ד שזה נחلكו, דראב"ד אם בזמן הראה היה פסול הרי שנדחה אפשרות להיעיד עדות זו ול"ש שיוכשר אח"כ, והיות וז להכה מיוחדת בפסול עדות ממילא בא' שנוגע לא חל עליו שם עד ולכן לא חל עליו פסול. ואילו לרמב"ז אין כאן עניין של חלות פסול, אלא שעוזות שמעיד העד צורך להיות ראוי לה בראיה והגדה.

והנה בפסולים התלויים בעדות או בנאמנות הראי' מובן שבין בשעת הראה בין בשעת ההגדה צורך להיות ראוי. אמן בפסול סומה יל"ע, שאפשר לדוקא לגבי עדות שעכשיו כסומה לא יכול לדעת אלא שמעיד בಗל שזכור בזה יש פסול היות ועכשיו אינו ראוי לעוזות זו אבל אם נניח שיכול לדעת עכשיו עדות זו שמעיד עליה הרי לגבי עדות זו חשוב כראיה וממילא דוקא אם מעיד על הלאה וכדו' שעכשיו אינו יכול לראות עדות צזו בטליה עדותו, אבל בעוזות שתלויה בהכרת חוץ וקרע עיי' סימנים הרי שלגביה עדות זו חשוב עד גם עכשיו.

והנה מה שכתב הרמב"ס אף כמשמעותה את הקול ציל דין כוונתו אם מעיד על קול בלבד כגון מי ששמע דבר מה ואחיז מעיד על מישחו שיש לו אותו קול ששמע דהינו שכלי ידיעתו את האדם באה מהשווות הקולות, בזה לא יועיל כלל, דלא חשיב הכרה וידיעה ברורה, אלא כשמכיר אדם ע"י קול דהינו שמכיר אדם מסוימים ומהזה אותו ע"י קולו, יכול להעיד ששמע אותו אדם אומר דבר מה. ובזה מיושבת הסתירה בדברי הרמב"ס (מעודות על מסית דעתך ראה, והדברים מדויקים בלשון הרמב"ס עצמו לمعنى).

ולפ"ז מובן שסומה פסול בכח"ג שאין לו אפשרות בשעת עורונו לדעת ולהכיר עדות בקול ומילא מובן שיש בזה פסול תחלתו וסופה בנסיבות, אבל כשיכול להכיר ע"י סימנים, הרי נחשב שמכיר עכשו בידעה גמורה שהוא קרע פלוני והוא מקום לומר שמהני, דלפי הצד הראשון שביארנו הוי חלות פסול מוחלתת ונפסל לכל עדות שהיא. אמן לפ"ז הביאור השני אפ"ל שדוקא לגבי עדות שלפי מצבו הנוכחי כשנסתמאינו יכול להיות עלייה עד אלא שמעיד מהזכרנו בזה חשיב עוד פסול שלא ראוי לעדות, אבל אם נחשיב ידעה ע"י סימנים לידעה גמורה הרי שלעדות זו הוא ראוי עכשו כמו שביארנו.

וכעת נבא לבאר הגם,,DB אמרת בהו"א ידענו דין סומה שפסול וכן דין תחלתו וסופה בנסיבות, אלא זההו"א הייתה שסומה המכיר ע"י סימנים חשיב כמגיד מתוק ידעה גמורה, ולכן לא יהיה פסול סופו בנסיבות. (וכע"ז הגם בגיטין דף עא, ע"א דלמי"ד ראש המדבר וע"י הכתוב חשיב דיבור היהת ההו"א שיועיל גם בעדות, ועי"ש בתוס' ד"ה אמר ר"ז). ובזה א"ש דברי הרשב"ס שرك מיותר הלשון נשמע שגם בסימנים ישנו פסול זה.

ובמסקנنا ניתן לבאר בתרי אנפי, או שקמ"ל שדין תחלתו וסופה בנסיבות הוי פסול בעצם העדות ול"ימ מה שיכול להכיר (כמו שלימ' באלם מה שיכול כתוב אליבא דבר מכח גזיה"כ מפיהם ולא מפי כתבים). או דהכרת סימנים ליה הכרה גמורה ואף אם תועיל הכרה זו להוציאה ממון חל עליו שם פסול סומה (מסברא דיוUIL להוציא ממון שלא גרע מעדי פקדון נראה דמהני בסימנים. יעיין ברבינו יונה).